

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 901548/4

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה — אב"ד, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי

(ע"י ב"כ עו"ד חן וייס גלר)

התובעת: פלונית

נגד

(ע"י ב"כ עו"ד טל זליץ)

הנתבע: פלוני

הנדון: חלוקת רכוש – האם הבעל חייב בדמי שימוש לאחר שעזבה האישה את הבית

החלטה

הנידון שבפנינו הוא הכרעה בתביעת האישה לדמי שימוש בגין השימוש הייחודי שעשה הנתבע בדירה המשותפת מהזמן שהאישה עזבה את הדירה המשותפת בתאריך י"ט אייר תשע"ב (11.05.2012).

רקע והליכים

התובעת הגישה את תביעות גירושין, חלוקת רכוש, מזונות וכתובה בתאריך י"ב תמוז תשע"ב (02.07.2012).

דיון משמעותי ראשון בו העלתה את טענותיה התקיים ביום י"ב במרחשוון התשע"ד (16.10.2013).

פסק דין חיוב גירושין ניתן ביום י' בניסן התשע"ה (30.03.2015).

לאחר מכן הנתבע הגיש ערעור על פסק הדין לבית הדין הגדול והערעור נדחה בהחלטה מיום י"ז כסלו תשע"ו (29.11.2015).

הצדדים התגרשו בתאריך כ"ח באדר ב' התשע"ו (07.04.2016).

יצוין כי מאז עזבה התובעת את הדירה הנתבע שילם את חוב המשכנתא בסך של כ-1600 ₪ לחודש.

על פי הערכת השמאי מיום ה' באדר ב' תשע"ו (15.03.2016) שווי דמי השימוש עבור דירת הצדדים עומד על סך של 3200 ₪ לחודש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות הצדדים

טענות התובעת

1. החל ממועד עזיבת התובעת את הבית, הנתבע היה המשתמש היחיד בבית, לכן יש לחייבו עבור מחצית דמי השימוש, בקיזוז מחצית תשלום המשכנתא ששולם על ידו עד מועד פירוק השיתוף.

2. חייה היו חיי גיהנום וסבל מחמת הנתבע, ולא נותרה לה ברירה אלא לעזוב את הבית המשותף למען שלוותה ובריאותה הנפשית.

3. בהתאם לחוק המקרקעין יש לחייב את הנתבע כי הוא מנע מהתובעת להשתמש במקרקעין. וזאת בהתאם לפסיקה המתחשבת בחוק היסוד של כבוד האדם וחירותו שהקלה בצורך להוכחת האשם במניעת השימוש. הביאה סימוכין משפטיים לכך ש"די יהא בהוכחת קיומו של סכסוך בין בני הזוג, אשר אינו מאפשר חיים תחת קורת גג אחת, כדי להכיר בזכותו של בן זוג לקבל פיצוי הולם עבור המשך השימוש בדירה, לאחר עזיבתו".

4. הביאה סימוכין הלכתיים לכך שבמקום שדינה של האישה כאומרת מאיס עלי הרי ממועד עזיבת הבית הרי היא כמבקשת פירוק שיתוף ואין הבעל יכול לטעון "בשלי השתמתי".

טענות הנתבע

1. האישה עזבה את הבית מיוזמתה, מציין לפסק הדין של בית הדין הגדול שבו נכתב: "שני הצדדים נהגו שלא כהוגן לפי ההלכה בחיי האישות". אף על פי שהערעור נדחה לא חייבו את הנתבע בהוצאות.

2. התובעת אינה זכאית לדמי שימוש גם לאחר הגט. עזבה את הבית מרצונה ולא נמנע ממנה כל שימוש, וזאת אף על פי שהנתבע ביקש שלום בית וקרא לה לשוב, ואם הייתה שבה היה מקבלה בזרועות פתוחות.

3. טענות האישה בדבר אלימות שהבעל הפעיל נגדה אינן נכונות.

4. מביא סימוכין הלכתיים שבנסיבות אלו האישה לא זכאית לדמי שימוש, כי היא הפכה את הבעל לשוכר בעל כרחו.

5. אף אם יחויב לשלם יש לחייבו רק לאחר שהתגרשו ו/או לאחר שהגישה התביעה לדמי שימוש.

דיון והכרעה

נושא זה של דמי שימוש במקום שאחד מבני הזוג היה המשתמש הבלעדי בדירת שני הצדדים נידון במספר פסקי דין. לא נאריך בבירור כל חילוקי הדינים אלא נסתפק בעיקרם.

בשולחן ערוך בהגהת הרמ"א (חושן משפט הלכות חלוקת שותפות סימן קע"א סעיף ח) הובאו דברי תשובת הרשב"א אשר הובאו בקצרה אף בבית יוסף וזה לשון הרמ"א:

הגה: לא חלקו, והשתמש בו אחד מן השותפין כמה שנים, לא יוכל אחר כך האחר לומר אשתמש גם כן זמן שנשתמשת, דכל זמן שלא חלקו כל אחד בשלו הוא משתמש (רשב"א סימן תק"ט, ח"ב קמ"א).

והנה מקור דברי הרמ"א משו"ת הרשב"א (חלק ב סימן קמא) ונצטט חלק מדבריו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאלת, שנים שלקחו מקום ישיבה של בית הכנסת. כל זמן שאינן רוצין בדין גוד או איגוד היאך עושים, ישתמש בו כל אחד לפי שיזדמן או יש ביניהם דין חלוקה לזמנים ידועים [...] לפי שנמצא להרמב"ם ז"ל שאמר גבי חצר שאין חלוקתן לא לימים ולא לחדשים אלא לשנים [...] ואם אירע הדבר שהאחד ישב שם חמש שנים יכול לומר לו חברו אשב אני שם כמו שישבת אתה או יעלה לו שכר כנגד הימים שהיה ראוי בו, או דילמא מצי אמר לו אידך כל שלא חלקנו לא היה לי לימנע מלישב שם כל זמן שהוא פנוי. עד כאן תורף דבריך.

תשובה: מסתברא שאין דין חלוקה לזמנים ידועים כלל למ"ד אית דינא דגוד או איגוד ובדברים שיש בהם דינא דגוד או איגוד.

ונראה לי טעמא דמלתא משום דדינא דגוד או איגוד ודינא דחלוקה לזמנים ידועים - תקנתא נינהו. דאילו מדינא הוה לן למימר דאפילו חצר דלית ביה שיעור חלוקה אילו רצה זה ליטול חלקו יטול. אלא משום עשיית הישר והטוב אי אפשר. ולפיכך תקנו להם או דינא דגוד או דינא דחלוקה לזמנים ידועים. כדי שלא יפסידו זה על זה חלקם.

ועוד דעל כורחך למאן דאית דינא דגוד או איגוד הא עקר. ועדיפא מחלוקת זמנים כי היכי דלא לצטריך האי לאסתלוקי מביתיה כלל אי לא בעי. ואי אמר האי חלוקת זמנים ואמר אידך גוד או איגוד לזה שומעין שאמר כהלכה.

בחלק זה של התשובה ביאר הרשב"א שאופן השימוש של השותפין אינו בדרך של חלוקת זמנים, ואפילו במקום שאינו ראוי לשימוש כאחד, ובדבר שאין בו כדי חלוקה. וכך המשיך וביאר:

ואפילו במקום ישיבה של בית הכנסת שאי אפשר לשניהם להשתמש בו כאחד, כשיסתלק זה ישב בו זה. קדם וישב בו היום - יקדים השני למחר וישב בו. ואפילו בחצר שאין בה דין חלוקה כך הוא שבמקום שזה משים בו כליו או חבילתו לשעה אי אפשר להשתמש זה בחבלתו וזה בחבלתו כאחד לעתים שאי אפשר אלא כשמסתלק זה לשעה משתמש בו שני לשעה.

ואם אירע שישב בו האחד שתים ושלוש שנים, נראין לי דברים ברורים שאינו חייב להעלות לו שכר. דכל שלא חלקו - בשלו הוא משתמש. ואפילו בחצר שיש בה דין חלוקה נמי. וכל שכן בחצר שאין בה דין חלוקה. דלא דמי לדר בחצר חבירו שלא מדעתו. והוא הדין דאינו יכול לומר לו כדרך שנשתמש בו שתי שנים אשתמש בו אני לבד כנגדן. דכל שלא חלקו - בשלו הוא משתמש. ואלו רצה חבירו היה משתמש בו.

עד כאן תשובת הרשב"א.

לעומת זאת בשו"ת הרשב"ש (סימן קלט) נראה שחולק על סברת הרשב"א ולדעתו אם אחד השותפים היה המשתמש הבלעדי משך איזה זמן, זכאי השני להשתמש או לקבל שכר כנגדו וזה לשון הרשב"ש:

עוד שאלת. שני אחים ירשו מאביהם שני בתים אחד גדול ואחד קטן, ודר אחד מהם בגדול שנים מרובות ונפטר לבית עולמו וחיים לרבנן ולכל ישראל שבק, ועכשיו בא האח ואומר אדור אני בגדול כדרך שדר אחי, והאלמנה אשת האח מעכבת על ידו ואומרת שכיון שדרה בו עם אחיו בעלה בחייו לא תצא ממנו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תשובה. אילו היה האח קיים וטען אחיו שרוצה לדור בו כדרך שדר אחיו, שומעין לו, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שכנים וכו' ואף על פי שהראב"ד ז"ל השיגו, לעניות דעתי יכולין הם להתקיים דברי הרמב"ם ז"ל כל זמן שלא תבעו גוד או אגוד כלומר קנה חלקי או אקנה חלקך, וכל שכן שהרא"ש ז"ל כתב בתשובה כדברי הרמב"ם ז"ל. והאישה הזאת במקום בעל קיימא ולא עדיפא מגברא דאתי מחמתיה.

הנה נימוקו של הרשב"ש מבוסס על דברי הרמב"ם (בפרק א' מהלכות שכנים ה"ב) שסובר שיש תקנת חלוקת זמנים גם לסובר גוד או איגוד כאשר אינם רוצים לחלוק בדין גוד או איגוד. זאת בניגוד לרשב"א שבתחילת דבריו נראה שביסוס תשובתו הוא מחמת סברתו ש"למאן דאית דינא דגוד או איגוד הא עיקר, ועדיפא מחלוקת זמנים" ולכן שותף המבקש לחלק השימוש בזמנים, לא שומעין לו. מחמת זה נראה שהסובר כדעת הרמב"ם יחלוק על הרשב"א. וביאור דברי הרשב"ש הוא, שמכיוון שחלוקת זמנים היא דבר מקובל וחלק מתקנת חלוקת שימוש בשותפים הרי נחשב שמתחילת השותפות על דעת כן השתתפו. אמנם הרמב"ם לא קבע כן אלא אם יש דרישה לחלוקה שכזו, ולא במצב שכבר נשתמש אחד השותפים, מכל מקום הרשב"ש הרחיב את שיטת הרמב"ם גם למצב שאחד מהשותפים כבר השתמש בלא שקבעו את אופן החלוקה.

בספר ישמח לב (גאגין, חו"מ סימן א) הביא שם תשובת הרב משה פארדו שביאר טעמו של הרשב"ש:

אבל מאן דאית ליה חלוקת זמנים אמרינן דמתחילה כשקנו דבר בשיתוף היה בדעתם להשתמש בזמנים. ואם בא לבית דין דיינינן ליה שיחלוקו לזמנים כיון ששניהם אין רוצים בגוד או איגוד. אם כן גם אם ישב אחד מהם, יטעון זה - אשב גם אני כנגדו, דסוף דינא כתחילת דינא.

אמנם הוסיף והעיר על דברי הרשב"ש כאמור לעיל:

והמעייין יראה דהרמב"ם לכתחילה קאמר, אבל כשכבר דר לא גילה דעתו אי אמרינן שידור זה כל כך שנים כמו שדר זה, אלא שהרב (הכוונה - לרשב"ש) פשיטא ליה דסוף דינא כתחילת דינא.

השולחן ערוך באותו סעיף הנזכר לעיל פוסק כדעת הרמב"ם, שיש תקנת חלוקת זמנים גם לסובר גוד או איגוד, ולכן ביאר הרב משה פארדו שם, שיייתכן שזו הסיבה שמרן השולחן ערוך אף על פי שהביא את תשובת הרשב"א בבית יוסף לא הביאה בשולחן ערוך. ולפי זה תמה מדוע הרמ"א הביא את סברת הרשב"א כדבר פשוט ולא כחולק על השולחן ערוך.

לגבי הכרעת ההלכה יש שנקטו כרשב"ש כי הלכה כבתראי, ויש שנקטו להיפך.

וזה לשון משכנות הרועים (לחייאך, אות ש סימן צ - שותפים):

...יראה שהוא (הכוונה לרשב"א) הפך דעת הרשב"ש ז"ל ואמינא ולא מסתפינא דאי הרשב"ש ז"ל מחזא חזי לתשובת הרשב"א לא הוה פליג עליה, דכללא הוא דלא קי"ל הלכתא כבתראי אלא היכא דחזו לקמאי, וכיוצא בזה כתב ה' המבי"ט ז"ל (ח"א סי' קל"ב) דאלו הריב"ש ז"ל ראה דברי הריטב"א ז"ל לא היה חולק ע"ש וכ"ש בנ"ד דמרן ומור"ם פסקו כוותיה דהרשב"א ומי יעמוד כנגדם...

אמנם יש מהאחרונים שניסו ליישב את הדברים ולצמצם המחלוקת ביניהם. יש שנקטו שכל דינו של הרשב"א הוא במקום שיכלו שניהם להשתמש כאחד ולכן אינו חייב לחברו, ודייקו זאת מסיום לשון הרשב"א (שלא צוטט בבית יוסף) "ואלו רצה חברו היה משתמש בו". ואילו הרשב"ש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיבר במקום שאין שניהם יכולים להשתמש כאחד. עיין בספר ישמח לב שהוזכר לעיל דיון נרחב בזה וכן בספר דברי גאונים (כלל ק' אות ה).

אמנם מעיון בדברי הרשב"א נראה שדבריו אינם ניתנים להתפרש כן, שהרי דיבר אף במקרים שאין בהם כדי לאפשר שימוש בצוותא.

בספר ערך שי (ח"מ קע"א ח) ביאר דעת הרמ"א שהביא את הרשב"א כמוסיף על דברי השולחן ערוך שאינם בסתירה לשיטת הרמב"ם וז"ל:

ברמב"ם שם לא כתב רק לכתחילה חולקים לזמנים וכן כתב הרא"ש בתשובה (כלל צ"ח ס"ד). אבל כשנשתמש בו אחד ולא מיחה בו חברו לא פליגו על הרשב"א. ועל כן הרמ"א כאן אחר דברי הרמב"ם ורא"ש דחולקין בימים כתב, לא חלקו והשתמש בו אחד מהשותפין כמה שנים לא יוכל אחר כך לומר אשתמש גם כן זמן שנשתמשת.

ואכן נראה שסיום דברי הרשב"א אינו תלוי בהכרח בשיטתו שאין תקנה לחלוקת זמנים והסיבה שאין השותף יכול לומר לו כדרך שהשתמשת בו שתי שנים אשתמש בו אני לבד כנגדן, תלוי בהנמקה שבסיום התשובה:

”דכל שלא חלקו בשלו הוא משתמש. ואלו רצה חברו היה משתמש בו.”

כוונתו, שהשותף משתמש ברשות ואמנם חברו היה יכול לתבעו להשתמש גם כן או לחלק השותפות, אבל כל עוד לא תבעו הרי בשלו הוא משתמש כי כן הוא אופי השותפות שכל שותף רשאי להשתמש בכל כבשלו. לכן לאחר מעשה אין הוא חייב להעלות לו שכר או לתת לו להשתמש כנגדו, אם לא סוכם כן. לכן, אף לרמב"ם אפשר לומר שאין דומה תחילת הדין שניתן לחלוק בימים לסוף דין לאחר שכבר השתמש בהיתר.

נראה שבהנמקה זו כלולים שני יסודות, הראשון – גדר השותפות הבסיסים נשמרים כל עוד לא הייתה חלוקת שותפות, וחלוקה זו אינה נעשית מאליה. השני – השותף שעשה שימוש ייחודי לא מנע מזולתו להשתמש אילו היה מבקש זאת.

מעתה אף לפסק הרשב"א שהובא ברמ"א ששותף שהשתמש בחלק חברו פטור מלשלם על כך - ”דכל שלא חלקו בשלו הוא משתמש” - זה דווקא כל עוד חברו לא ביקש לחלוק את השותפות, כל עוד מתקיים הסיפא של דברי הרשב"א ”ואלו רצה חברו היה משתמש בו”. וכן עולה גם מעיון בתשובת הרשב"א שדן במקום שאין השותפים מבקשים לפרק את השותפות.

על פי המבואר אם אחד השותפים תובע לחלק את השותפות ואין סיבה לדחות את תביעתו, הדין עמו לחלק את השימוש בנכס בחלוקת זמנים או תשלום בגין השימוש, כל עוד אי אפשר להשלים את פירוק השיתוף בנכס בחלוקה גמורה.

כדברים האלו ניתן להבין אף מתוך תוספת הביאור של דברי השולחן ערוך והגהת הרמ"א בדברי הלבוש (חושן משפט סימן קע"א ח) וז"ל:

ואם הוא דבר שאין יכולין להשתמש כאחד בכל יום, חולקין אותו בימים שלימים, וכל זמן שלא חלקו והשתמש בו אחד מן השותפין לבדו אפילו כמה שנים, והשני לא היה כאן או היה ושתק, אינו יכול לומר אחר כך אשתמש גם אני לבדי כך זמן כמו שנשתמשת אתה, שזה יאמר לו כל זמן שלא חלקנו אני לא נשתמשתי אלא בחלקי, ואתה מה לי ולך למה לא באת ונשתמשת אתה בחלקך, ואם רוצים לחלק תתחיל החלוקה מהיום, ומה שדר בו זה לבדו, לא יחשב. וכן הדין במקום בבית הכנסת כשישב עליו זה אפילו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמה שנים, והשני לא היה בעיר או היה בעיר ושתק, אין מנכין לזה מה שישב עליה, דבשלו הוא משתמש כל זמן שלא חלקו.

דהיינו, שכל עוד לא הייתה תביעה של השותף לממש חלקו, אין מתחשבנים על השימוש שכבר השתמש חברו. רק לאחר התביעה מתחילה ההתחשבנות. מבואר, שאין החלוקה לימים נעשית מאליה אלא רק בעקבות דרישה למימוש זכות השימוש.

בדרך זו ביאר גם בספר כסף הקדשים (ח"מ סימן קע"א) את דעת הרשב"א ואת דברי הרמ"א. ותורף דבריו הוא, שדרך קנין השותפות הוא שבזמן בו אחד השותפים משתמש, יהיה כאילו איגלאי מילתא למפרע שהקניין חל לו בלבד לזמן ההוא. אך עקר טעמו של הרשב"א הוא, שהיה לשותף השני לתבוע חלוקה או שימוש זמן אחר זמן, וכל שלא עשה כן הניח חברו להשתמש על פי גדר ההלכה המבואר לעיל. על פי זה הסיק, שאם השותף השני היה אנוס לברוח או מחמת טעות לא תבע, נראה שבזה מודה הרשב"א שיש זכות לשותף, וסיים וצריך לי עיון בזה. עיין עוד בפסק דין מבית הדין חיפה שאף אב"ד דנן היה שותף לכתיבתו בתיק 557662/7 (פורסם במאגרים משפטיים) וכן הרחיב בנושא זה הרב הגאון אוריאל לביא שליט"א, בספרו עטרת דבורה (ח"ב סימן לג).

ומזה לנידון דידן, מזמן שהאישה הגישה תביעת גירושין הרי מבקשת לפרק את השותפות בדירה המשותפת ויש מקום לדון שיש לחייב את הבעל או בפירוק השותפות לאלתר בדרך זו או אחרת, או בחיוב בדמי שימוש. הבעל מעכב את פירוק השיתוף ואין להחיל על זה את הקביעה "דכל שלא חלקו בשלו הוא משתמש". יצוין, תביעתה של האישה לגירושין ופירוק השיתוף מתקבלת בסופו של הברור על ידי בית הדין. לכן, לכאורה, ממועד הגשת התביעה יש לחייב את הבעל בדמי שימוש.

יש לדון אף בטענה שיש לחייב את הנתבע, הבעל לשעבר, מעת שהיא עזבה את הבית. לטענת האישה היא נאלצה לעזוב את הבית מחמת התנהגות הנתבע כלפיה. הרי לטענתה הנתבע מנע ממנה להשתמש שימוש ראוי בחלקה ויש לחייבו בדמי שימוש. שהרי לא מתקיים התנאי שקבע הרשב"א, "ואלו רצה חברו היה משתמש בו" שהרי האישה רוצה להשתמש רק אין היא יכולה.

מעיון בפסק הדין שניתן ביום י' בניסן התשע"ה (30.03.2015) עולה שבית הדין שחייב את הבעל בגירושין קיבל את טענות האישה שהבעל מאוס בעיניה באמתלא המבוררת לבית הדין ואף מחמת זה שכפה עליה חיי אישות אף בעת נידתה.

אף בית הדין הגדול בדחותו את ערעור הבעל על החלטת בית הדין האזורי כתב "בית הדין דוחה את הערעור בשים לב שהכרת פניה של האישה ענתה בה וניכרים דברי אמת, שהאישה סבלה מבעלה סבל לא יתואר, הרווי בריב ומדנים מהפח אל הפחת, ונראה שכל מה שנהגה שלא כהוגן בחיי אישות, לא היה ממש מרצונה החופשי לגמרי אלא שהמציאות נכפתה עליה [...] כמו כן נראה שהאישה מואסת בבעלה בתכלית המיאוס באמתלא מבוררת".

מתוך האמור ייתכן שעזיבת האישה את הבית נבעה מחוסר ברירה מחמת שהבעל השותף עמה בבית מנע ממנה שימוש סביר בחלקה.

למרות האמור, קשה לקבוע מסמרות בקביעה זו שנשללה ממנה לחלוטין אפשרות השימוש כפי שעשתה מקודם לעזיבתה, עד שיהא בזה כדי לחייב את הנתבע בדמי שימוש. אמנם בנושא זה מכלל ספק לא יצאנו ואם נידרש להכריע בנושא זה יש לדון על פי הכלל המוציא מחברו עליו הראיה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם דיון בשאלה זו יהיה תלוי בשאלת זכויות שימוש בין בני זוג האם בזה שנאלצה לעזוב את הבית מחמתו ובגלל התנהגותו יש בכדי לקבוע שהפסיד זכותו לנכסי מלוג.

זכויות שימוש בין בני זוג

כאשר אנו באים לדון בשימוש ייחודי הנעשה על ידי אחד מבני הזוג לחיוב בדמי שימוש, יש להידרש אף לזכויות הנובעות מתוקף חיי הנישואין.

דהיינו, הבעל יכול לטעון שאין זו זכותה של האישה לפרק את השותפות ויש להורות לה לשוב לשלום בית ולהשתמש בחלקה כדרך כל איש ואישה, כפי שאכן טען. ואף אם לא תשוב, הרי הוא זכאי להשתמש בחלקה בבית המשותף מכוח זכותו לקבל פירות נכסי מלוג של אשתו.

ביחס לטענה זו נביא להלן מפסק דין שניתן בית הדין בצפת (תיק מספר 617243/6 התפרסם במאגרים משפטיים) על ידי הרה"ג אוריאל לביא, הרה"ג חיים בזק והרה"ג יועזר אריאל שליט"א.

עוד יש לקבוע, שאין מקום לחיוב דמי שימוש, אם לאחד מבני הזוג שמורה הזכות מגורים בנכס מכוח הזכויות הנובעות מהנישואין. על כן אם אחד מבני הזוג מתגורר תקופה מסוימת מחוץ לבית, וללא שנשללה מבין הזוג השני זכות מהזכויות הנובעות מהנישואין, אין עילה לתביעה לתשלום דמי שימוש, וזאת מפני שהשימוש נעשה כמימוש הזכות הנ"ל. לכן כשהאישה גרה בדירה המשותפת בלא בעלה, גם ללא זכותה כשותף בנכס, בסתמא האישה יושבת במדור מכוח זכותה למזונות ומדור עבודה. וכן אם האישה עזבה, והבעל מתגורר לבדו בדירה המשותפת, גם בלא זכותו כשותף בנכס, בסתמא הוא גר בדירה כבעל הזכאי לפירות נכסי מלוג של אשתו.

מאחר וכאמור, חיוב דמי השימוש מיוסד על חובת תשלום בגין ההנאה שבמגורים, ככל שהאישה זכאית להנאה זו במסגרת זכותה למזונות, או הבעל זכאי להנאה זו במסגרת זכותו לפירות נכסי מלוג, אין מקום שהלה יחויב בתשלום עקב הנאה זו.

על כן התנאי הראשון לחיוב דמי שימוש הוא – שיתברר שהנתבע לתשלום אינו זכאי למגורים בדירה המשותפת מכוח הזכות הנ"ל. דהיינו אם הבעל הוא הנתבע, הבעל אינו זכאי לפירות נכסי מלוג. ואם האישה היא הנתבעת, כבר אינה זכאית למזונות מבעלה.

עד כאן מפסק הדין הנזכר.

ממתי הפסיד זכות נכסי מלוג באומרת מאיס עלי

בנידון דידן, שכאמור לעיל האישה היא בכלל האומרת מאיס עלי באמתלא מבוררת לבית הדין המשיכו ודנו, באותו פסק דין, לברר האם הבעל זכאי לפירות נכסי מלוג, וציינו לפס"ד של בית הדין האזורי ירושלים (פד"ר כרך יח עמ' 300) שהג"ר שמואל שפירא ז"ל כתב כדבר פשוט, שלאחר הגירושין, מאחר שהזוג מנוע ממגורים משותפים קיימת חובת תשלום שכר דירה, מפני שאינם יכולים להשתמש בשותפות במקום זה. ולפי המבואר, היינו מפני שכבר כלה זמן השותפות אך ביחס לתקופת הפירוד בטרם גירושין ולאחר שהאישה טענה "מאיס עלי", כתב בפסק הדין שם להסתפק האם לאחר שכלתה האישיות ביניהם כלתה השותפות עיין שם פירוט צדדי הספק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנושא זה דנו בפסקי דין רבניים (חלק יא פס"ד בעמוד 89 הרה"ג צימבליסט, הרה"ג אזולאי והרה"ג דיכובסקי שליט"א), ומכיוון שדבריהם הממציים נוגעים ממש לשאלה שלפנינו נביא את לשונם:

אולם עדיין יש לעיין [...] אולי לא נוכל להוציאו ממנו, שהרי יש לבעל זכות אכילת פירות בנכסי אשתו, כדין נכסי מלוג [...] אין לו בכלל זכות אכילת פירות בנכסיה, מהטעמים שנבאר.

א. כיון שאמרה האישה בפנינו שאינה יכולה לעשות שלום בית בשום פנים, ומעדיפה להתאבד מאשר להשלים עמו, יש לראות בזה כאילו אמרה מאיס עלי, וכאשר בארנו בפס"ד שבכרך ט' עמ' קפ"ב שכל שמסרבת בכל תוקף לחזור אליו, אף שלא אמרה את הלשון "מאיס עלי", דינה כמורדת דמאיס עלי עיין שם. והנה במורדת מסוג זה כתב הרמ"א באה"ע (סי' ע"ז ס"ג) שדנים בה דינא דמתבתא, והיינו שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנידונייתה, וכל שכן את נכסי המלוג שלה, ועיין בשבות יעקב (ח"א סי' ק"ח) ובחוט המשולש להגר"ח מוולוז'ין (סי' ב') שהעלו דמוציאים ממנו את הנכסים עוד לפני הגט (ודלא כהטורי זהב ובית שמואל) וכן כתב בחזון איש (סימן ס"ט סק"ט). ואם כן הוא הדין בנידוננו יש להוציאו [...] אף לפני הגט.

אלא שיש כאן מקום לטעון, כיון שהצדדים שלפנינו הם מאחינו בית ישראל הספרדים, שהולכים בכל פסקיהם אחרי דעת המחבר, והמחבר בשו"ע הא לא העתיק את דינא דמתבתא, ויתכן שלא נהגו אצל הספרדים כדינא דמתבתא, ואיך נוציא מבעל זה את הממון על פי דינא דמתבתא? ברם יש לומר דנכסי מלוג שאני, וגם בלי דינא דמתבתא אלא מדינא דגמרא יש להוציאם ממנו.

דהנה במורדת מסוג בעינא ליה ומצערנא ליה כתב בית שמואל (בסי' ע"ז סקט"ו) בשם הרא"ש דאחר י"ב חודש שמפסדת כתובתה אף הוא אינו אוכל פירות נכסי מלוג [אמנם עיין שם שהביא בשם הרשב"א שעדיין אוכל פירות], והיינו משום שכל שאבדה כתובתה נפקעו כל תנאי הכתובה, ובכללם גם הזכויות שלו, וביניהם אכילת פירות. ואם כן מסתבר דהוא הדין במורדת מסוג מאיס עלי, שגם כן הפסידה כתובתה אחר י"ב חודש (עיין חזון איש סי' ס"ט סק"א דהכי נקטינן שאינה מפסדת כתובתה אלא אחר י"ב חודש, ועיין חוט המשולש הנ"ל דהני י"ב חודש מתחילים למנות משעה שעמדה בדין), גם הוא הפסיד זכות אכילת פירות. ועי' בית יעקב לסי' ע"ז סי"ג שכתב על דברי הטורי זהב ובית שמואל שאין מוציאים ממנו עד לאחר הגט, דהיינו רק "כשבאה לזכות מכח דינא דמתבתא מה שהוא יותר על דינא דהש"ס וכו', אבל בנכסי מלוג שזכתה לכולי עלמא וכבר הפסיד הבעל פירות לשיטת הרא"ש אחר י"ב חודש וכו' ודאי דמוציאין ממנו אפילו אינו רוצה לגרשה."

עיקר מסקנתם הנוגעת לענייננו היא, שהיות שלאישה יש דין מורדת של מאיס עלי, הרי לאחר שעברו י"ב חודש מזמן העמדה בדין כפי שכתב בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן ב) הרי הבעל הפסיד את זכותו לאכילת פירות נכסי מלוג.

נציין שבנידון דידן הבעל הוא מעדת בני ספרד שכפי הנראה לא נהגו כדינא דמתבתא כמבואר לעיל. אמנם מהרלב"ח אף שהיה מחכמי ספרד (דור לפני הב"י) פסק כדינא דמתבתא.

בכל אופן כאמור לעיל אף בלא דינא דמתבתא לאחר שעברו י"ב חודש מזמן העמדה בדין הרי הבעל הפסיד את זכותו לאכילת פירות נכסי מלוג.

ונראה שבנידון דידן העמדה בדין הוא רק מעת שעמדה האישה בפני בית הדין וטענה את טענותיה בדבר היות הבעל מאוס עליה, דהיינו בדיון שהתקיים ביום י"ב במרחשוון התשע"ד (16.10.2013) ולא מהדיון הראשון שהתקיים, בו הצדדים לא פירטו את טענותיהם. ומשכך, לאחר י"ב חודש בתאריך י"ב תשרי תשע"ה (תשע"ד הייתה שנה מעוברת) דהיינו, סמוך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לתחילת חודש אוקטובר 2014, הפסיד הבעל את זכותו לפירות נכסי מלוג של אשתו, וחלה עליו החובה לשלם לאישה דמי שימוש עבור חלקה, וזאת אף בטרם ניתן פסק הדין שבו נקבע חיוב הגירושין, פסק דין שכאמור ניתן ביום י' בניסן התשע"ה (30.03.2015).

לאור האמור הוחלט:

א. הנתבע חייב לשלם לתובעת דמי שימוש עבור השימוש בדירת הצדדים החל מתחילת חודש אוקטובר 2014.

ב. שווי דמי השימוש עבור דירת הצדדים הוא 3,200 ₪ לחודש כפי קביעת השמאי. ממחצית סכום זה תקוזז מחצית תשלום המשכנתא ששולמה על ידי הנתבע.

ג. הצדדים יערכו את ההתחשבנות בהתאם להנחיות אלו.

ד. בית הדין ייתן דעתו בשאלת חיוב הנתבע בטרם המועד הנזכר לעיל בהתאם לתוצאות ההליך הרכושי.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ב בטבת התשע"ז (10/01/2017).

הרב סיני לוי

הרב ישראל דב רוזנטל

הרב יוסף יגודה — אב"ד